

Universitätsbibliothek Wuppertal

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvae Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1615

Ad æbvcivm liberalem
de beneficiis
liber primvs.

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-466](#)

L. ANNÆI SENECAE

AD AEBVCIVM LIBERALEM

DE BENEFICIIS

LIBER PRIMVS.

ARGVMENTVM ET ORDO.

Bos libros inter Philosophiaæ ultimos pono, et si frontem ante à tenuerunt. Sed res ita est, si tempus spectes: & scripti omnino sunt sub Nerone, post Claudij mortem. Argumentum certum, quod fine libri primi contemptim admodum de Claudio, & futile eius iudicium traducit: non facturus umquam illo viuo. Libri boni sunt, sed mehercule in ordine & tractatu confusi: quem vix est vel adnitentem expedire. Tamen, ut possimus. Primus liber exordium habet & querelam de Ingratitudine, quæ crebra est, & inter vitia tamen magna. Ideò de Beneficiis se scripturum, Quæ vis eorum, & Proprietas sit? Hæc usque ad Cap. v. Tum definit, Beneficium non in materie, sed animo tribuentis esse: & ab eo pendendum. Diducit per exempla, & argumenta, usque ad Cap. xi. Ibi duo membra dicendorum proponit, Quæ Beneficia danda, & Quemadmodum? Prius exequitur ad finem libri: alterum differt in sequentem. C

CAPVT PRIMVM.

DINTER multos ac varios errores temerè viuentium inconsulteque, nihil propemodum, vir optime Liberalis, dixerim innocentius, quām quod beneficia nec dare scimus, nec accipere. Sequitur enim ut malè collata, malè debeantur. de quibus non redditis, serò querimur: ista enim perierant, cùm darentur. Nec mirum est, inter plurima maximaque vitia nullum esse frequentius, quām ingratiani. Id eueneire ex pluribus causis video. prima, quod non eligimus dignos, quibus tribuamus: sed² nomina facturi, diligenter in patrimonium &³ vasa debitoris inquirimus: semina in solum effetum & sterile non spargimus: beneficia sine ullo delectu magis proiicimus, quām damus. Nec facilè dixerim, utrum turpius sit inficiari, an repetere beneficium. Id enim genus huius crediti est, ex quo tantum recipiendum sit, quantum ultra refertur: ⁴ decoquere verò foedissimum ob hoc ipsum, quia non opus est ad liberandum fidem facultatibus, ⁵ sed animo. reddit enim beneficium, qui libenter debet. Sed cùm sit in ipsis crimen, qui ne confessione quidem grati sunt, in nobis quoque est. Multos experimur ingratos, plures facimus: quia alias graues exprobratores exactoresque sumus; alias leues, & quos paulo post muneris sui péniteat; alias queruli, &⁷ minima momenta calumniantes. Ita gratiam omneum corrumpimus, non tantum postquam dedimus beneficia, sed dum damus. Quis enim nostrum contentus fuit, aut leuiter rogari, aut semel? quis non, cùm aliquid à se peti suspicatus est, ⁸ frontem adduxit, vultum auerit,

A auertit, occupationes simulauit, longis sermonibus, & de industriâ non inuenientibus exitum, occasionem petendi abstulit, & variis artibus properantes necessitates elusit? In angusto verò comprehensus, aut distulit,¹⁰ id est, timidè negauit; aut promisit, sed difficulter, sed subductis superciliis, sed malignis &¹¹ vix exeuntibus verbis? Nemo autem libenter debet, quod non accepit, sed expressit. Gratus esse aduersus eum quisquam potest, qui beneficium aut¹² superbè iniecit, aut iratus impegit, aut fatigatus, ut molestiâ cateret, dedit? Errat, si quis sperat responsum sibi, quem dilatione lassauit, exspectatione torsit. Eodem animo beneficium debetur, quo datur: & ideo non est negligenter dandum. Sibi enim quis debet, quod¹³ à nesciente accepit. Nec tardè quidem: quia cùm in omni officio magni aestimetur dantis voluntas, qui tardè fecit, diu noluit. Utique non contumeliosè. nam cùm ita naturâ comparatum sit, vt¹⁴ altius iniuriæ quam merita descendant, & illa citò defluant, has tenax memoria custodiat: quid exspectat qui offendit, dum obligat? Satis aduersus illum gratus est, si quis¹⁵ beneficio eius ignoscit.

B Non est autem quòd tardiores faciat ad benè merendum, turba ingratorum. Nam primum (vt dixi) nos illam augemus: deinde ne deos quidem immortales ab hac tam¹⁶ effusa

COMMENTARIUS.

C A P. I. 1. NOCENTIVS.] Pro quo alij peius, alij fœdius edunt. At in scriptis nihil horum: ut appareat coniectura hac, non germana esse. Meus liber: dixerim subesse tantum errorem: sed nec id purum fortasse.

2. NOMINA FACTVRI.] Obligaturi aliquem, vt ijs qui as credunt. Asconius: Nomina, tituli debitorum: quia nempe in Codice vel kalendario annotabant, Seio tot hs. Lucio tantum dedi.

3. VASA DEBITORIS.] Instrumentum, supellecilem, & quidquid non est sibi. Inde Vasa conklamare, in castris: & Vasarium, pecunia quæ Præsidibus ad domesticum instrumentum. Graci ita laxè etiam tòσυσο.

4. DECOQVERE.] Alij libri, de quo queri, male. Decoquere valet, fidem nolle aut non posse libera re, foro cedere. Inde metaphora ad ingratos ex professo in beneficis. Vide IV. De Benefic. cap. xvii. & epist. LXXXI.

5. SED ANIMO.] Cicero iamantè: Gratiam & qui refert, habet; & qui habet, eo ipso quod habet, refert: bellè & acutè.

6. ALIAS LEVES.] Columella: Multi beneficia, quæ in amicos contulerunt, leuitate de struunt.

7. MINIMA MOMENTA.] Occasionum aut temporum, quibus videantur potuisse reddere.

8. FRONTEM ADDVXIT.] In tristitia aut fastidio facimus, & corrugamus. Inde homines adducti, graues, seueri, tristes. Adde infra lib. iv. cap. XXXI. lib. vi. cap. VII. In hoc genus Martialis:

Durum est Sexte negare, cùm rogeris:

Quanto durius, antequam rogeris.

9. IN ANGVSTO.] Vbi elabi aut eludere non effet.

10. ID EST, TIMIDE.] Benè. nam causam dilationis exprimit, quæ est vt in præsentí amo liatur, non vt postea præstet. In eos quoque ille Hispanus:

Inquiris, dubitas, cunctaris, teque diebus
Meque decem crucias: iam rogo, Phœbe,
nega.

II. VIX EXEVNTIBVS.] Quod signum animi in prompti. At Tiberius hic contraria, qui compositus alias, & velut eluctantium verborum, solutiū promptiusque eloquebatur, quoties subueniret. Tacitus IV. Annal.

12. SVPERBE INIECIT.] Libri scripti, abiecit:
ego vellem, obiecit.

13. A NESCIENTE.] Rectè. unus tamen meus,
& à nesciente: ex quo, vt à nesc. facias. Vulgati:
quod à negligente, nec male.

14. ALTIUS INIVRIA.] Herodianus in Pertinacis Oratione: Καὶ τὰ μὴ δενὰ τῷ ἔργῳ δὲι μηκονεύεται τὸ γδ λυπησται δυσεξάλειπον τὰ δὲ χρηστὰ, ἀμα τῷ δυολαύσει, καὶ τὴν τερπὶ ἀντέβ μημέν συναντίσκει: Iniuriarum, si quæ factæ sunt, semper est memoria; & quidquid offendit, ægrè eximitur aut oblitteratur: at beneficiorum, vna cum ipso fructu vsuque, memoria perit. Plautus:
— ita sunt isti diuites.

Siquid benè feceris, leuior plumâ est gratia:
Siquid peccatum est, plumbeas iras gerunt.

Tacitus & caussam utrique affectioni assignat, IV. Annal. Proclivius est iniuriæ, quam beneficio, vicem exsolvere. quia gratia oneri, vltio in quæstu habetur. Dio Cassius, & aliam caussam, lib. XLVI. Non eodem modo aduersus eos qui benè, & qui male fecerunt, homines afficiuntur. sed iræ atque iniuriæ vel inuiti reminiscuntur; beneficij & gratiæ vltro obliuiscuntur. Atque istud quidem, quòd dedignantur videri beneficij affecti, tamquam minores: illud autem, quòd ignaviae suspicionem de se præbere videantur, nisi malum male factibus reponant.

15. BENEFICIO EIVS IGNOSCIT.] Nempe contumelioso, & quod odium magis quam gratiam mereatur.

16. EFFUSA

¹⁶ effusâ benignitate sacrilegi , negligentesque eorum , deterrent . Utuntur naturâ suâ , & A cuncta , interque illa ipsos munerum suorum malos interpretes , iuuant . Hos sequamur duces , quantum humana imbecillitas patitur : demus beneficia , non fænereimus . Di gnus est decipi , qui de recipiendo cogitauit , cum daret . At male cessit . Et liberi , & coniuges spem fefellerunt : tamen & educamus , & ducimus . adeoque aduersus experimen ta pertinaces sumus , ut bella victi , & naufragi maria repetamus . Quanto magis per manere in dandis beneficiis decet ? quæ si quis non dat quia non recipit , dedit ut reciperet , bonamque ingratorum facit cauſam : quibus ita deum turpe est non reddere , ¹⁷ si & licet . Quam multi indigni lucc sunt ? & tamen dies oritur . Quam multi , quod nati sunt , queruntur ? tamen natura sobolem nouam gignit , ipsosque qui non fuisse mallent , esse patitur . Hoc & magni animi & boni proprium est , non fructum beneficiorum sequi , sed ipsa , & post malos quoque bonum querere . Quid magnifici erat multis pro def se , si nemo deciperet ? nunc est virtus , dare beneficia : non vtique reditura , quorum à vi ro egregio statim fructus perceptus est . Adeo quidem ista res fugare nos , & pigriores ad **B** rem pulcherrimam facere non debet ; ut si spes mihi præcidatur gratum hominem repe riendi , malum non recipere beneficia , ¹⁸ quam non dare . Quia qui non dat , vitium ingrati antecedit . Dicam quod sentio . qui beneficium non reddit , magis peccat ; ¹⁹ qui non dat , citius .

11.

²⁰ Beneficia in vulgus cum largiri institueris ,
Perdenda sunt multa , ut semel ponas bene .

In priore versu vtrumque reprehendas . nam nec in vulgus effundenda sunt ; & nullius rei , minime beneficiorum , honesta largitio est . quibus si ²¹ detraheris iudicium , desinunt esse beneficia : in aliud quodlibet incident nomen . Sequens sensus mirificus est , qui uno benè posito beneficio , multorum amissorum damna solatur . Vide , oro te , ne hoc & verius sit , & magnitudini benè facientis aptius , ut illum hortemur ad danda , etiam si nullum benè positurus est . Illud enim falsum est , *Perdenda sunt multa* . Nullum perit . quia qui perdit , computauerat . Beneficiorum simplex ratio est : tantum ²² erogantur . si reddet aliquid , lucrum est : si non reddet , damnum non est . Ego illud dedi , ut dare . nemo beneficia ²³ in kalendario scribit : nec auarus exactor ad horam & diem applicat . Numquam illa vir bonus cogitat , nisi admonitus à reddente : alioquin in formam ²⁴ crediti transeunt . Turpis fæneratio est , beneficium expensum ferre . Qualisunque priorum euentus est , persecuta in alios conferre . melius apud ingratos iacebunt : quos

¹⁶ EFFUSA BENIGNITATE .] Libri scripti aliquot , necessitate . Otiosam vocem non arbitror , tenuerimque & ipsam , sed mutatam : effusa nec cessante benignitate . Duo enim in diuinis beneficiis landanda . & quod larga , & quod as fidua .

¹⁷ SI ET LICET .] Nam vera gratitudinis lex , legem non habere . Voluntaria tota est : & si tu adstringis & reposcis , iam beneficij gracia ac decor periret , ingratitudinis autem infamia . Hanc enim solam habet : atque ideo habet , quia non necessitatem , aut paenam . Hec adde , illa abit .

¹⁸ QVAM NON DARE .] Animose . sed & Epicuri illius , et si omnia utilitate metentis , hoc scitum est : Non solum honestius , sed iucundius esse , beneficia dare , quam accipere . Plutarchus in libello , Cum Principe esse philosoph .

¹⁹ QVI NON DAT , CITIVS .] Benè . Muretum nequis andiat ei centem , aut in Attius , mutantem : quasi sequentes illius sint versus . Optime , inquam , illud sic distinctum , & pro Seneca mente , ista : Peccare vtrumque , & qui non dat , & qui non reddit : sed hunc amplius , illum citius . Iste , quia obligatus , peccat ; ille ,

quia non obligat . modo igitur iste plus peccat ; ille tempore prius citiusque , & ut predixit , vitium ingrati antecedit .

CAP. II. 20. BENEFICIA IN VULGVS .] Ad aliam partem , sensumque transilit potius , quam transit : & alibi id facit . alioqui suspicere de leui hiatu .

²¹ DETRAXERIS IUDICIVM .] Valerius : Liberalitatis duo sunt maximè probables fontes , verum Iudicium , & honesta Beniuolentia . nam cum ab his oritur , tunc deum ei ratio constat .

²² EROGANTVR .] A mea coniecturâ est . Libri , erogatur , singulariè : ex quo Muretus , eroga tu , imperando . Sententia nostra liquet : Beneficia , inquit , pura sunt simplicia , aspectum alium non habent : erogantur & dantur tanum .

²³ IN KALENDARIO .] Libro , in quo nomina , & pecunia fanebris , quam Kalendis solent ponere : atque illinc usurpas ordiri . Alibi dicimus .

²⁴ CREDITI TRANSEVNT .] Mei libri , credendi transit . Legam , creditis transit : ad hominem ipsum referendo .

25. AVT

A quos aut pudor, aut occasio,²⁵ aut imitatio aliquando gratos poterit efficere. Necessa-
ueris: opus tuum perage, & partes boni viri exsequere.²⁶ Alium re, alium fide, alium
gratiā, alium consilio, alium præceptis salubribus adiuua. Officia etiam feræ sen- III.
tiunt: nec yllum tam immansuetum animal est, quod non cura mitiget, & in amorem
sui vertat. Leonum ora à magistris impunè tractantur: elephantorum feritatem usque
in seruile obsequium²⁷ deimeretur cibus. Adeò etiam quæ extra intellectum atque aesti-
mationem beneficij sunt posita, assiduitas tamen meriti pertinacis euincit. Ingratus est
aduersus unum beneficium? aduersus alterum non erit. duorum oblitus est? tertium
etiam eorum quæ exciderunt, memoriam reducit.²⁸ Is perdit, qui citò se perdidisse cre-
dit. At qui instat, & onerat priora sequentibus, etiam ex duro & immemori pectore
gratiam extundit. Non audebit aduersus multa oculos attollere. quocumque se vertit,
memoriam suam fugiens, ibi te videat: beneficiis tuis illum cinge. Quorum quæ vis,
quæve proprietas sit, dicam, si priùs illa, quæ ad rem non pertinent, transilire mihi permi-
seris.²⁹ Num dicam quare tres Gratiae, & quare sorores sint, & quare manibus implexis,
quare ridentes, iuuenes, & virgines, solutaq; ac pellucidâ veste? Alij quidē videri volunt
vnam esse, quæ det beneficium: alteram, quæ accipiat: tertiam, quæ reddat.³⁰ Alij tria bene-
ficiorum genera, promerentium, reddéntium, simul & accipientium reddentiumque. Sed
vtrūlibet ex istis iudicauerim: quid ista nos iuuat scientia? Quid ille³¹ consertis manibus
in se redeuntium chorus? Ob hoc, quia ordo beneficij per manus trāseuntis, nihilominus
ad dantem reuertitur, & totius speciem perdit, si usquam interruptus est: pulcherrimus,
si cohæsit, & vices seruauit. Ideò ridentes: quia promerentium vultus hilares sunt, quales
solent esse qui dant, vel accipiunt beneficia. Iuuenes: quia non debet beneficiorum me-
moria senescere.³² Virgines: quia incorrupta sunt, & sincera, & omnibus sancta.³³ In
quibus nihil esse alligati decet, nec³⁴ adscripti: solutis itaque tunicis vtuntur. Pellucidis
autem; quia beneficia³⁵ conspici volunt. Sit aliquis usque eo Græcis mancipatus, vt hæc
dicat

C 25. AVT IMITATIO.] Ut aliorum exem-
plo, quos gratos vident, grati fiant. Gruterus ta-
men malebat incitatio: ego vero in uitatio. Exige-
re non licet; in uitare ad gratitudinem, licet &
iuuat.

26. ALIVM RE.] Breuiter partitur benefaciendi modos aut vias, quos uberior, sed ferè eosdem ex Platone, Diogenes Laertius. Beneficentia, inquit, quadripartitam exercetur: Opibus, Corporibus, Disciplinis, Sermonibus. Opibus, cum egenos pecuniis aut aliâ re iuuamus; Corporibus, cum iniuriâ affectos tuemur aut vindicamus; Disciplinis, cum docemus, medemur, aut arte aliquâ ornamus; Sermonibus, cum in iudicio defendimus, solamur, aut tale. Pulchra sunt, & gemina his nostris.

CAP. III. 27. DEMERETVR CIBVS.] Nam
D capti fame domantur, & offerentem deinde cibum
amant, audiuntq; Plinium, Aelianum, vide.

28. IS PERDIT.] In hanc, & vicinas senten-
tias, Plinius lib. III. epist. I V. Est ita naturâ com-
paratum, vt antiquiora beneficia subuertas, nisi
illa posterioribus cumules. Nam quamlibet sæpe
obligati, si quid unum neges, hoc solum memi-
nerunt, quod negatum est. Publius Mimo-
graphus callide:

Beneficium sæpe dare, docere est reddere.

29. NVM DICAM QVARE.] Feci è li-
bris, in quibus tamen est Nunc, sed sententia con-
nexa, ut preinī, & interrogatione elata, ipsa se
probat.

30. ALII TRIA BENEFICIORVM.] Adde & aliam
interpretationem, nec illepidam, è Phornuto: His

quidem duæ numero Gratiae dicuntur, his vero
tres. duæ quidem, quod hos auspicari beneficium
est necesse, hos vero vices reponere. Tres autem,
quandoquidem non recte fuerit, illum, cui remu-
neratum est, benè meritum gradum sistere; sed
iterum est beneficium parandum, vt sine inter-
missione id fiat.

31. CONSERVIS MANIBVS.] Ita pingunt, &
sculpunt. eoque Horatius, Segnesque nodum sol-
uere Gratias, dixit.

32. VIRGINES, QVIA INCORRUPTA.] Aliam etiam caussam Socratis dictum suggestit, quod
in Stobæo: Cum quemdam videret passim, &
sine dilectu, beneficia largientem; Κανως, εισερ,
ἀπόλοιο. ὅτι τὰς Χάριτας, παρθένους θυσας, πόρ-
νας ἐποίησας: Malè sit tibi, inquit, qui Gra-
tias virginis, scorta fecisti. Nam hac scilicet se
vulgò vulgant: et si non Virginibus haud planè re-
spondet.

33. IN QVIBVS.] Hæc separanda erant, &
fecimus. neque enim ad Virginies, sed ad Vestes re-
ferenda.

34. ADSCRIPTI.] Mei sic libri. interpretérque,
legem aut conditionem us non apponi; libera esse, nec
tabellis servitutis adstringi. Ita idem III. libro in-
fra, cap. x. de seruis: Corpora enim obnoxia
sunt, & adscripta dominis: mens quidem est sui
iuris. Ut enim Addicti, sic & Adscripti. Vulgo ad-
stricti tamen est: etiam probe.

35. CONSPICI VOLVNT.] Non tam cum
dantur (hoc statim abnuit, & vetat) sed cum red-
duntur. itemque ab accipiente, cuius est ea propalare.
Sunt igitur idèo pellucidis tunicis, conspicua, &
quasi

dicat necessaria: nemo tamen erit, qui etiam illud ad rem iudicet pertinere, quæ nomina A illis Hesiodus imposuerit.³⁶ Aglaian maximam natu appellavit, mediæ Euphrosynen, tertiam Thalian. Horum nominum³⁷ interpretationem, & prout cuique visum est, deflectit, & ad rationem aliquam conatur perducere: cum Hesiodus puellis suis, quod voluit nomen imposuerit. Itaque³⁸ Homerus vni mutauit, Pasithean appellauit, &³⁹ in matrimonium produxit, ut scias illas Vestales non esse. Inueniam alium poëtam, apud quem præcinctantur, & spissis⁴⁰ aut Phryxianis prodeant. Ergo & Mercurius vna stat: non quia beneficia⁴¹ oratio commendat, sed quia pictori ita visum est. Chrysippus quoque, penes quem subtile illud acumen est, & in imam penetrans veritatem, qui rei agendæ caussâ loquitur, & verbis non ultra, quam ad intellectum satis est, vtitur, totum librum suum his ineptiis replet: ita ut de ratione dandi, accipiendi, reddendique beneficij pauca admodum dicat: nec his fabulas, sed hæc fabulis inserit. Nam præter ista quæ⁴² Hecaton transscribit, treis Chrysippus Gratias ait Ioue &⁴³ Eurynomæ filias esse:⁴⁴ ætate autem minores quam Horas, sed meliusculâ facie, & ideo Veneri datas co- B mites. Matris quoque nomen ad rem iudicat pertinere. Eurynomen enim dictam, quia latè⁴⁵ patentis matrimonij sit, beneficia diuidere: tamquam matri post filias soleat no- men

quasi nudæ, ut à poëtis item dicuntur. Causa & alia ingeniosæ à Phornutho: Introducuntur nudæ, ut cum nullam habeant possessionem, subministrate quædam possint, & prorsus utiliter largiri. Vult dicere, etiam pauperes ac nudos, posse benè facere.

36. AGLAIAN MAXIMAM.] Nihil verius, Gruterus probè asseruit. Nam Hesiodus, quem ipse adspexit, ita palam:

Τρεῖς δὲ οἱ Εὐρυνόμοι Χάριτας τέλεια καλλιπαρῆσσαι, Αγλαῖαν, καὶ Εὐφροσύνην, Θαλίαν τὴν εἰσατείνων. Tresque Ioui Eurynome Charitas enixa venustas, Aglaiamque, atque Euphrosynem, Thaliāmque placentem.

Eadem nomina in Apollodori Bibliothecâ, Plutarcho, aliisque.

37. INTERPRETATIONEM.] Quæ talis in Plutarchi libello, suprà dicto. Nihil perinde est latitiae gignendæ, ac beneficentia. ideoque sapiens fuit, qui nomina Gratias imposuit, Aglaiae, Euphrosynes, & Thaliae. Phornuthus paria: sed & hoc addit, ipsas Charitas vulgariter appellatas, διὸ τῆς χαρᾶς, id est à gaudio. Licetne & mihi μυθολογεῖσθαι? Putem Aglaiam dici à splendore, quia talis est primus ille, qui donat; alteram, Euphrosynem, gaudium notare recipientis; tertiam Thaliam, quæ germinat scilicet & fructificat ad referendum.

38. HOMERVS PASITHEAN.] Sunt versus in Iliad. *ξ.*

Αλλ' οὐδὲ καὶ τοι Χαρίτων μίαν ὅπλοτεράνων Δώσω ὁ τῷ γέμεραι, καὶ σὺν πεληνοῖσι ἄκοιτιν, Πασιθέην:

Verum age, ego Charitum iuuenem vnam conciliabo

Vxorem tibi, connubiali & födere iungam, Pasitheam.

Ita Iuno ibi ad Somnum, o quam scite & appositiè! quid enim magis gratum gratiosumque hominibus, quam ille Dius? ergo & Gratia vxor ei adsit. Sed quare Pasitheam indiget? διὰ τὸ, ait Eustathius, πανταχοῦ θέλειν, καὶ μὴ περιφθαι τὴν χάριν: quia quaquaversus discurrevit, nec Gratia occultatur. Physica etiam causa addatur. quia Somnus ad omnes venit, eiusq; uxer.

39. IN MATRIMONIVM.] Somni, ut iam dixi, sed & Charitem dedit nuptui idem poëta Iliad. *Σ.*

Χάρις λιασταροκρήδευνος

Καλὴ, τὴν ωτογενερικλυτὸς Αὐτογένειας:

Charis velata decore,

Pulchra, cui coniux Vulcanus, claudus vtrimeque.

Et quare Vulcanus? quod gratiosa sint mechanica opera, ait Phornuthus.

40. AVT PHRYXIANIS.] A Phryxeo vellere tractum vuli lumen cui nostri Turnebus: quia villosa talis vestis. Hodie retento nomine, Frise vocamus Celtæ, & Belge. Alij hic Phrygianis malunt, quasi à Phrygibus, qui primi (apud Plinium) acu facere inuenierunt. Sed de crassis vestibus, non de pīctis hic est sermo. Tu adi Turnebum lib. XXIIII. Aduersar.

41. ORATIO COMMENDAT.] Libri scripti, & editi ante Muretum, ratio commendat vel oratio. Neque ego reiecerim alterutrum: quia utrumq; Mercurio à Græcis tribuitur, vna voce λόγου. In beneficio autem prima Ratio requiritur, sine Iudiciū: deinde & Oratio benigna & comis. De istâ, Plutarchus in libello De audiendo: Αλλὰ η τὸν Ερυνηταῖς Χάρισιν οι ταλαιοὶ συγκαθιδρυσαν, ὡς μάλιστα τῷ λόγῳ τὸ συγκεχαρισμόν καὶ ψροσφιλεῖς ἀπαιτοῦτος: Mercurium Gratias prisci illi associarunt, quod oratio maximè gratiosum illud & amabile desiderat: et si aliquorum paulo ipse ducit. Magis pro Seneca hic sensu, ipse Seneca, infrâ libro II. cap. III. Vide.

42. HECATON TRANSSCRIBIT.] Sic legi, cum manuscriptis. Significat Hecatonem multa mutuatum esse, atque adeo verbatim penè transcripsiisse è Chrysippo.

43. EVRYNOMES.] Quæ, ut Hesiodus ait, Ωνεαντερποτον εἴδος οὔχια:

Oceani proles, votiuâ prædicta formâ.

44. ÆTATE MINORES.] Hoc quoque patet talium Hesiodus. qui Horas iamantè genit. ex Ioue & Themis singit.

45. PATENTIS MATRIMONII.] Libris, & vi- ris doctis hoc didi: qui periendunt Matrimonium ea facie, quæ Patrimonium dici. Esto igitur, & sic expli-

Amen imponi, aut poëtæ vera nomina reddant. Quemadmodum⁴⁶ nomenclatori memoriæ loco audacia est: & cuicunque nomen non potest reddere, imponit: ita poëtæ non putat ad rem pertinere, verum dicere, sed aut necessitate coacti, aut decore corrupti, id quæque vocari iubent, quod bellè facit ad versum. Nec illis fraudi est, si aliud quid⁴⁷ in censum detulerunt: proximus enim poëta suum illa ferre nomen iubet. Hoc ut scias ita esse, ecce Thalia, de quâ cùm maximè agitur, apud Hesiodum⁴⁸ Charis est, apud Homerum⁴⁹ Musa.

Sed ne faciam, quod reprehendo, omnia ista, quæ ita extra rem sunt, vt nec circa rem quidem sint, relinquam. Tu modò nos tuere, si quis mihi obiiciet, quod Chrysippum⁵⁰ in ordinem coegerim, magnum mehercule virtutem, sed tamen Græcum, cuius⁵¹ acumen nimis tenue retunditur, & in se sàpè replicatur: etiam cùm agere aliquid videtur, pungit, non perforat. Hoc verò quod acumen est? De beneficiis dicendum est, & ordinanda res, quæ maximè societatem humanam alligat: danda lex vitæ, ne sub specie benignitatis inconsulta facilitas placeat; ne liberalitatem,

B quam nec deesse oportet, nec superfluere, hæc ipsa obseruatio restringat, dum temperat: docendi sunt libenter accipere, libenter reddere, & magnum ipsis certamen propnere, eos quibus obligati sunt, re animoque non tantum æquare, sed vincere. quia qui referre gratiam debet, numquam consequitur, nisi præcessit. hi docendi sunt nihil imputare: illi plus debere. Ad hanc honestissimam contentionem, beneficiis beneficia vincendi, sic nos adhortatur Chrysippus, vt dicat verendum esse, ne quia Charites Iouis filiae sunt, parùm se grata gerere, sacrilegium sit, & tam bellis puellis fiat iniuria. Tu me aliquid eorum doce, per quæ beneficentior, gratiorque aduersus benè merentes fiam, per quæ obligantium, obligatorumque animi certent, vt qui præstiterint,⁵² obliuiscantur, pertinax sit memoria debentium. Ista verò ineptiae poëtis relinquuntur: quibus aures oblectare propositum est, & dulcem fabulam nectere. At qui ingenia sanare, & fidem in rebus humanis retinere, memoriam officiorum ingerere animis volunt, seriò loquantur, & magnis viribus agant: nisi fortè existimas, leui ac fabulo sermone, & animalibus argumentis, prohiberi posse rem perniciosissimam, beneficiorum⁵³ nouas tabulas.

Sed quemadmodum superuacua transcurram, ita exponam necesse est, hoc primum v. nobis esse discendum quid accepto beneficio debeamus. Debere enim dicit se alius pecuniam quam accepit, alias consulatum, alias sacerdotium, alias prouinciam. Ista au-

tem

explica. In re quidem, Phornutus accedit: beneficentiores quodammodo esse, aut debere esse, quibus magnæ tributæ sunt sortes. Quidni sint? ηγά τι ὄφελος (Aristotelis verba V I I I. Nicomachiorum, cap. I.) τῆς τοιωτῆς εὐετηρίας, αφαιρεθεῖσης ἐνεργεσίας; & quis usus diuitiarum & abundantiarum, sublatâ beneficentiâ?

D 46. NOMENCLATORI.] *Munus ordinarium, sine officium, apud diuites. Sapè autem ioco ludoque erant, cùm memoriam fallente nomina aliqua dictarent, promptâ semper audaciâ. Noster in epist. XXVII. Nemo vetulus nomenclator, qui nomina non reddit, sed imponit, tam perperam tribus quam ille Troianos & Achiuos, per salutabat.*

47. IN CENSVM.] A Romano ritu. quisque ciuis, nomen, etatem, opes in censuales tabulas deferebant: atque ea vera, & iurati. Itaque ludens, Parum refert, inquit, si aliud nomen proprium verumq; habent: nec poëtæ id afficiunt, sed quod facit ad versum. Eadem locutio in epist. XCV.

48. CHARIS EST.] Versibus iam datis, Thalia inter Charitas censemur.

49. MUSA.] Thalia inter Musas nouem, & vulgo etiam habetur.

CAP. IV. 50. IN ORDINEM.] Tullio, aliisq; crebra phrasis. vel à militiâ, vel à magistratibus du-

cta. Inter milites, sunt extra vel supra ordines, Legati, Tribuni, & tales: η cogi in ordinem videntur, cùm ius ius demitur, parefq; habentur gregarii. Simile in magistratu. qui eminet, nec est in vulgi classe vel ordine: quò compellitur, si auctoritas eius spernitur aut violatur.

51. ACVMEN NIMIS TENVE.] Adhæsit hac culpa Chrysippo, & curiosâ subtilitate virilem & masculam illam sectam (Stoicorum dico) enervauit. Vis argumentum? trecenta undecim volumina solius *Diog. partis Logicæ reliquit. Adeò ille differere magis do- Lact. cuit, quam vivere.

52. OBLIVISCANTVR.] Vetus monitum, & quod Chiloni tribuitur. Eius nomine, Ausonius ita versibus comprehendit:

Tu benè siquid facias, non meminisse fas est:
Quæ benè facta accipias, perpetuò memento.

53. NOVAS TABVLAS.] Id est, obliuionem vel potius abolitionem beneficiorum, & nequid debeamus. Sumptum à re nummaria, in quâ Nouæ tabulæ, χρεῶν διπολωτῶν bonis Glossis explicantur: id est, recessio & expunctio debitorum. Cùm enim pares rationes, & nulla reliqua, itur ad nouas tabulas conficiendas. Simile in epist. LXXXI. & infra De Be- nef. VII. cap. X.

tem sunt meritorum signa, non merita. Non potest beneficium manu tangi: ⁵⁴ animo A cernitur. multum interest inter materiam beneficij, & beneficium. Itaque nec aurum, nec argentum, nec quidquam eorum quæ ⁵⁵ à proximis accipiuntur, beneficium est, sed ipsa tribuentis voluntas. Imperiti autem id, quod oculis incurrit, & quod traditur possidentque, solum notant: contrà, illud quod in re carum atque pretiosum est, paruipendunt. Hæc quæ tenemus, quæ aspicimus, in quibus cupiditas nostra hæret, caduca sunt: auferre ea nobis & fortuna, & iniuria potest: beneficium verò, etiam amissio eo quod datum est, durat. Est enim rectè factum, quod irritum nulla vis efficit. Amicum à piratis redemi: hunc alius hostis excepit, & in carcerem condidit. non beneficium, sed usum beneficij mei sustulit. Ex naufragio alicui raptos, vel ex incendio liberos reddidi: hos vel morbus, vel aliqua fortuita iniuria eripuit: manet etiam sine illis, quod in illis datum est. Omnia itaque, quæ falsum beneficij nomen usurpat, ministeria sunt, per quæ se voluntas amica explicat. Hoc quoque in aliis rebus euenit, vt aliubi sit species rei, aliubi ipsa res. Imperator aliquem, ⁵⁶ torquibus, murali, & ciuicâ donat. quid habet B ⁵⁷ per se corona pretiosum? quid ⁵⁸ prætexta? quid ⁵⁹ fasces? quid ⁶⁰ tribunal, & ⁶¹ currus? nihil horum honor est, sed honoris insigne. Sic non est beneficium id quod sub VI. oculos venit, sed beneficij vestigium & nota. Quid est ergo beneficium? ⁶² Benevolia actio tribuens gaudium, capiensque tribuendo, in id quod facit prona, & sponte suâ parata. Itaque non quid fiat, aut quid detur, refert, sed quâ mente. Quia beneficium non in eo quod fit aut datur, consistit, sed in ipso dantis aut facientis animo. Magnum autem esse inter ista discriben, vel ex hoc intelligas licet, quod beneficium utique bonum est: id autem quod fit aut datur, nec bonum nec malum est. ⁶³ Animus est, qui parua extollit, sordida illustrat, magna & in precio habita dehonestat: ipsa, quæ appetuntur. neutram naturam habent, nec boni, nec mali, id refert, quò illa rector animus impellat, à quo forma datur rebus. Non est ergo beneficium ipsum, quod numeratur, aut traditur. sicut nec in victimis quidem, ⁶⁴ licet opimæ sint, ⁶⁵ auroque præfulgeant, deorum est honos; sed ⁶⁶ piâ ac rectâ voluntate venerantium. Itaque boni etiam farre C ⁶⁷ ac fitillâ religiosi sunt; mali rursus non effugiunt impietatem, quamvis aras sanguine multo

CAP. V. 54. ANIMO CERNITVR.] Acutè sic Muretus. nam vetus omnis lectio, geritur. Quod defendi videatur istis è libro II. cap. XXXIV. Non est quod exspectes, vt solutionem tibi ostendam: res inter animos geritur.

55. A PROXIMIS.] Imò verò & à longinquis. An fuit, aperto finu: an quod Gruter placitum, pro maximis? an propius erit, quæ pro summis? Nam illa particula, à libris sanè deest.

56. TORQUIBVS.] Aureis. de quibus, aliisque hic militaribus donis, liber v. Militie nostra dicet.

57. PER SE CORONA.] Nihil. nam è querelu: est.

58. PRÆTEXTA.] Insigne magistratum.

59. FASCES.] Item magistratum, vel potestatum.

60. TRIBVNAL.] Prætoris, aut Proconsulis.

61. CVRRVS.] Triumphalis.

CAP. VI. 62. BENEVOLA ACTIO.] Repete Valerij verba: Liberalitatis duo fontes, verum Iudicium, & honesta Beniuolentia. Sed quare honesta? ne ad fædum amorem & volentiam eas. Sallustius eodem facit: Nemo munificus habebatur, nisi pariter volens.

63. ANIMVS EST.] In Phornuto, vetus hoc verbum: Munerum animus optimus.

64. LICET OPIMÆ.] Festus: Hostiæ opimæ, præcipuae, pingues.

65. AVROQVE PRÆFULGEANT.] Nempe in cornibus & fronte. Mos Homero notus, in Odysse. Tū (Boū) τοι ἐγώ πέζω, χρυσὸν κέρας πεπίχευας:

Hanc (bouem) tibi ego faciam, circumdans cornibus aurum.
Tangit & alibi: sicut Ovidius,
— inductaque cornibus aurum
Victima. Virgilius:
Et statuam ante aras auratâ fronte iuuencum.
In lapide, Votis XX. alibus:

VOTA. FAVENTINVS. BIS DENI. CONCIPIT.
ORBIS.
VT. MACTET. REPETENS. AVRATA. FRONTE. D
IVVENCOS.

Livius XXV. Apollini boue aurato, & capris duabus albis auratis. A quo redargui Plinius videtur, lib. XXXIII. cap. III. Deorum honori in sacris nihil aliud excogitatum, quam vt auratis cornibus hostiæ, maiores dumtaxat, immolarentur. Atqui capræ, non inter maiores.

66. PIÀ AC RECTA.] Plinius in Panegyrico: Animaduerto enim etiam deos, non tam accuratis adorantium precibus, quam innocentia & sanctitate lætari: gratioremque existimari, qui delubris eorum puram castamque mentem, quam qui meditatum carmen intulerit. Nos ibi plura.

67. AC FITILLA.] Non amat Seneca obsoletas voces,

A multo cruentauerint. Si beneficia in rebus, non in ipsâ beneficii voluntate **VII.** consisterent, cò maiora essent, quò maiora sunt, quæ accepimus. id autem falsum est. nonnumquam enim magis nos obligat, qui dedit parua magnificè: qui *Regum aquavit opes animo*: qui exiguum tribuit, sed libenter: qui paupertatis suæ oblitus est, dum meam respicit: qui non voluntatem tantùm iuuandi habuit, sed cupiditatem: qui accipere se putauit beneficium, cùm daret: qui dedit tamquam non recepturus, recepit tamquam non dedisset: qui occasionem, quâ prodeisset,⁶⁸ & occupauit & quæsiuit. Contrà, ingratia sunt (vt dixi) licet re ac specie magna videantur, quæ danti aut extorquentur, aut⁶⁹ excidunt: multoqué gratius venit, quod facili, quàn quod plenâ manu datur. Exiguum est quod in me contulit, sed amplius non potuit. At hic quod dedit, magnum est: sed dubitauit, sed distulit, sed cùm daret, gemuit, sed superbè dedit, sed⁷⁰ circumtulit, & placere non ei, cui præstabat, voluit.⁷¹ ambitioni dedit, non mihi. **Socrati cùm VIII.**

multa multi pro suis quisque facultatibus offerrent: Æschines pauper auditor, *Nihil, inquit, dignum te quod dare tibi possim, inuenio: & 72 hoc uno modo pauperem me esse sentio.* Itaque dono tibi quod vnum habeo, *Me ipsum.* Hoc munus rogo qualemque est, boni consulas, cogitesque alios cùm multum tibi darent,⁷³ plus sibi reliquisse. Cui Socrates: *Quid ni tu, inquit, mihi magnum munus dederis, nisi fortè paruo te aestimas?* Habebo itaque curæ, vt te meliorem tibi reddam quâ accepi. Vicit Æschines hoc munere Alcibiadis⁷⁴ parem diuitiis animum, & omnem iuuenum opulentorum munificentiam. **Vides quomodo animus inueniat IX.**

liberalitatis materiam, etiam inter angustias? Videtur mihi dixisse: *Nihil egisti fortuna, quod me pauperem esse voluisti: expediam nihilominus dignum huic viro munus: & quia de tuo non possum, de meo dabo.* Neque est quod existimes illum vilem sibi fuisse,⁷⁵ qui pretium se sui fecit: ingeniosus adolescens inuenit, quemadmodum Socratem⁷⁶ sibi daret. Non quanti quæque sint, sed à quali dentur, perspiciendum. **77** * Callidus non difficultem aditum præbet immodica cupientibus: spesque improbas, nihil re adiuturus, verbis fouet. At eius⁷⁸ peior est opinio, qui linguâ asper, vultu grauis, cum inuidiâ fortunam suam explicauit. **79** Colunt enim, detestanturque felicem, & si potuerint, eadem facturi, odere facientem. **80** * Coniugibus alienis nec clâm, sed apertè quidam⁸¹ ludibrio habitis, suas aliis permisere. Rusticus, inhumanus, ac⁸² malevolus, & inter ma-

Ctronas
voces, fateor, sed hanc mutare religio vetabat, in quâ usurpabant. Et libri sanè habent plerique, fiscillâ. **76. SIBI DARET.**] Se dando, Socratem ita suum fecit, ut illi instruendo vacaret: atque ita eum sibi quasi mancipauit.

77. * CALLIDVS NON.] Defectum odoror. & fuit de iis qui donaturi fallunt. Alter, inquit, benignè respondet, & dicit, non donat: alter asperè, & ostendit opes, non communicat.

78. PEIOR OPINIO.] Pincianus: At is peior, opinor: Sed fouet, non sanat; & est omnino hiatus, vt dixi.

79. COLVNT ENIM.] Epistola XLI. pars sententia. Vide.

80. * CONIVGIBVS ALIENIS.] Neque ista satis nexa sunt: quid enim ad iam dicta? Est excusio sue wapenbastis in cui sui mores: sed cui alia occasio, & caput fuit.

81. LVDIBRIO HABITIS.] Mitiùs ita dicunt: sicut venerari, ludere, & waiçev Græci. Ludibrio igitur habentur, quibus illuditur. vt Suetonius, de Tiberio: Solitus matronarum capitibus illudere. Tacitus de Nerone: Illusisse eum pueritiae Britannici.

82. MALEVOLVS.] Libri plerique prisci, mali moris. Ego teneam: aut certè, male morus. male stultus.

tronas abominandæ conditionis est, si quis coniugem⁸³ in sellâ prostare vetuit, & vulgò **A** admissis inspectöribus vehi⁸⁴ vndique perspicuam. Si quis nullâ se amicâ fecit insignem, nec alienæ vxori⁸⁵ æmulum præstat, hunc matronæ humilem, & sordidæ libidinis, &⁸⁶ ancillariolum vocant. Hinc decentissimum⁸⁷ sponsaliorum genus, adulterium: & in consensu⁸⁸ vidui cælibatus, nemo vxorem duxit, nisi⁸⁹ qui abduxit. Iam rapta spargere, sparsa⁹⁰ paria uaritiâ recolligere certant: ⁹¹ nihil pensi habere, paupertatem alienam contemnere, ⁹² suam timere, nullum aliud vereri malum: ⁹³ pacem iniuriis perturbare, imbecilliores vi ac metu premere. Nam prouincias spoliari, &⁹⁴ nummarium tribunal, auditâ utrimque⁹⁵ litatione, alteri addici, non mirum: quando

x. ⁹⁶ quæ emeris, vendere, gentium ius est. Sed longius nos impetus uechit, prouocante materiâ. Itaque sic finiamus, ne in nostro sæculo culpa subfidat. Hoc maiores nostri questi sunt, hoc nos querimur; hoc posteri nostri querentur, euersos esse mores, regnare nequitiam, in deterius res humanas & in omne nefas labi. At ista stant loco eodem, stabuntque, paullulùm dumtaxat ultrò aut citrò mota, ut fluctus: quos æstus accedens longius extulit, recedens interiore littorum vestigio tenuit. Nunc in adulteria magis, quam in alia peccabitur, ⁹⁷ abrumptque frænos pudicitia: nunc conuiuiorum vigebit furor, & fœdissimum patrimoniorum exitium culina: nunc cultus corporum nimius & formæ cura, præ se ferens animi deformitatem: nunc in petulantiam & audaciam erumpet malè dispensata libertas: nunc in crudelitatem priuatam ac publicam ibitur, bellorumque ciuilium insaniam, quam omne sanctum ac sacrum profanetur. Habebitur aliquando ebrietati honor, & plurimum meri cepisse virtus erit. Non exspectant vno loco vitia: sed mobilia & inter se dislentiæ tumultuantur, pellunt inuicem, fuganturque. Cæterùm idem semper de nobis pronunciare debebimus, malos esse nos, malos suis-

83. IN SELLA.] Quâ matronæ vehebantur, sine cathedrâ. Dixi affatim I. Elector. Cap. de Lecticâ.

84. VNDIQ VE PERSPICVAM.] Et sellâ aperita, & ipsâ Cois illis vel carbasinis parum tectâ. Noster infrâ: Ut matronæ nostræ, ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quam in publico ostendant. Et alibi: Quam in sellâ patente circumlatam, populus ab omni parte, & quæ ac maritus inspexerit.

85. ÆMVLVM PRÆSTAT.] Quò magis scilicet ametur. Nam ubi riualitas, affectus increscit: tum etiam concurritur, quasi ad latens aliquod bonum. Noster infrâ lib. I I I. cap. X VI. Eò ventum est, ut nulla virum habeat, nisi ut irritet adulterum. In Cicerone etiam Æmulus eo sensu: Licet eum solus ames, me æmulum non habebis. Libri tamen aliquot scripti, anulum.

86. ANCILLARIOLVM.] Ancillarum amoribus deditum. Martialis:

Ancillariolum tua te vocat vxor, & ipsa Lecticariola est, estis Alauda pares.

87. SPONSALIORVM GENVS.] Initium & gradus ad matrimonium, & quasi Sponsalia, adulterium.

88. VIDVI CÆLIBATVS.] Mutuo utrimque consensu & fædere, soluunt coniugium diuertendo: tum liberi scilicet, iunguntur.

89. QVI ABDVXIT.] Palam dicit, quam à marito, per adulterium, clamiam abduxerat. Potes & interpretari, abductam per diuortium. Nec displicuit aliquando: nisi quam duxit. ut in verbo ludat: quod inter obscaena etiam esse scimus. Sed non muto.

90. PARI AVARITIA.] Quomodo par auaritia sparsioni? imò diffimilima. Ex libris scriptis totum hoc legas: Iam rapta spargere, sparsa rapaci auaritiâ colligere. Nam in iis est: sparsa erat agri

auaritiâ. Ouidiana sunt:

Quærere ut absument, absumpta requirere certant.

C Est etiam, quod Aristoteles verè notat I V. Ethicorum prodigos, eosdem ferè rapaces esse, & capero unde non oportet. Quomodo enim adsidue alter donent?

91. NIHIL PENSI.] A Sallustio dicas, in Catilinario: Rapere, consumere, sua parupendere, aliena cupere, nihil pensi neque moderati habere.

92. SVAM TIMERE.] Meus liber: suamque timere, quam ullum aliud vereri malum. Legam, quam ullum aliud verè malum. Paupertatem, opinionem malum, magis timent; quam probrum, remalum. Tacitus simile, de Marcello: Morum haud spernendus habebatur, nisi quod paupertatem extremum malorum credebat. Quidam etiam libri breuius: suam, quam ullum aliud vereri malum. Neque id male. utrobique autem, magis, intellegendum: ut prisci loqui solent.

93. PACEM IN IURIIIS.] Vulgò hæc corrupta, sententia est, pacem publicam iniuriis aut rapinis præsidum turbari, & populos per se quietos agi in armo.

94. NVMMARIVM TRIBVNAL.] Cicero in Verrem: Ecquod Romæ iudicium tam dissolutum, tam nummarium fore putasti? corruptum, & in quo nummi ac nundinatio versantur.

95. LICITATIONE.] Ut in auctione, utrapars plus daret.

96. QVÆ EMERIS.] Poëta Hispanus: Nam quod emas, possis dicere iure tuum. C A P. X. 97. ABRVMPETQ VE FRÆNOS.] De eodem sexu, eadem metaphorâ Propertius: Ut semel impositi rupistis fræna pudoris.

98. OMNIA

A fuisse, inuitus adiiciam, & futuros esse. Erunt homicidae, tyranni, fures, adulteri, raptiores, sacrilegi, proditores: infra ista omnia ingratus est, nisi quod⁹⁸ omnia ista ab ingratu animo sunt, sine quo vix ullum magnum facinus accreuit. Hoc tu caue, tamquam maximum crimen, ne admittas: ignosce tamquam leuissimo, si admissum est. Haec est enim iniuriæ summa. Beneficium perdidisti. Saluum est tibi ex illo, quod est optimum: dedisti. Quemadmodum autem curandum, ut in eos potissimum beneficia conferamus, qui gratae responsuri erunt: ita⁹⁹ quædam, etiam si de illis male sperabitur, faciemus, tribuemusque, non solum si iudicabimus ingratos fore, sed si sciemus fuisse. Tamquam si filios alicui restituere potero, in agno periculo liberatos, sine ullo meo¹⁰⁰ incommodo, non dubitabo. Dignum, etiam impendio sanguinis mei tuebor, & in partem discriminis veniam: indignum, si eripere latronibus potero, clamore sublato, salutarem vocem homini non pigebit emittere.

Sequitur ut dicamus, quæ beneficia danda sint, & quemadmodum.

x i.

B primò demus necessaria, deinde utilia, deinde iucunda, vtique mansura. Incipiendum est autem à necessariis. aliter enim ad animum pervenit, quod vita continet: aliter quod exornat, aut instruit. Potest in eo aliquis fastidiosus esse æstimator, quo facile cariturus est, de quo dicere licet: *Recipe, non desidero. meo contentus sum.*¹⁰¹ interim non reddere tantum libet quod acceperis, sed abiicere. Ex his quæ necessaria sunt, quædam primum obtinent locum, sine quibus non possumus vivere; quædam secundum, sine quibus non debemus; quædam tertium, sine quibus nolumus. Prima huius notæ sunt, hostium manibus eripi, & tyrannicæ iræ, & proscriptioni, & aliis periculis, quæ varia & incerta humanam vitam obsident. Quidquid horum discusserimus, quo maius ac terribilis erit, hoc maiorem inibimus gratiam. Subit enim cogitatio, quantis sint liberati malis: &¹⁰² lenocinium est muneri, antecedens incertus. Nec tamen ideò debemus tardius quemquam seruare, quam possumus: ut in munitri nostro timor¹⁰³ imponat pondus. Proxima ab his sunt, sine quibus possumus quidem vivere, sed ut mors potior sit: tamquam libertas, & pudicitia, & mens bona. Post

C hæc habebimus coniunctione, ac sanguine, usque, & consuetudine longâ, cara: ut liberos, coniuges, penates, ceteraque quæ usque eò animus sibi applicuit, ut ab illis, quam à vita diuelli grauius existimet. Subsequuntur utilia, quorum varia & lata materia est. Hic erit pecunia non superfluens, sed ad sanum modum habendi parata: hic erit honor, & processus ad altiora tendentium. nec enim utilius quidquam est, quam sibi utili fieri. Iam cetera ex abundanti veniunt, delicatos factura. In his sequeimur, ut opportunitate grata sint, ut non vulgaria, quæque aut pauci habuerint, aut pauci intra hanc ætatem habent,¹⁰⁴ aut quæ etiam si natura pretiosa non sunt, tempore aut loco fiant. Videamus quid oblatum maximè¹⁰⁵ voluptati futurum sit; quid frequenter occurserunt habenti, ut toties nobiscum, quoties cum illo sit. Utique cauebimus, ne munera superuacua mittamus: ut fæminæ aut seni arma venatoria, aut rustico libros, aut

studiis

D 98. OMNIA ISTA AB INGRATO.] *Eâ mente*
Publius:

Dixeris maledicta cuncta, cùm ingratum hominem dixeris.

Ausonius:

Ingrato homine terra peius nil creat.

Denique Plautus:

Pol quidem, meo animo, ingrato homine nihil impensis.

99. QVÆ DAM ETIAM.] Nempe obvia, & facilita. ex Tullij precepto pari: Quidquid sine detrimento possit commodari, tribuendum esse vel ignoto. ex quo sunt illa communia. Non prohibere aqua profluente, Pati ab igne capere ignem.

100. INCOMMODO.] Abest consensu libris. ergo scribo: magno periculo liberandos, sine ullo meo, non dubitabo. Posit & utraque voce iunctim scri-

bi, & clarius: magno periculo liberandos, liberatos sine ullo meo.

CAP. XI. 101. INTERIM NON REDDERE.]
Valeit interdum.

102. LENOCINIVM EST.] Commendatio, quod gratiam dat ornatum.

103. IMPONAT PONDVS.] Grauius auctiusque faciat.

104. AVT QVÆ ETIAM.] Supplenda ex libris: Habent, aut hoc modo, quæ etiam si. Rara videntur, inquit, que vel pauci habent, vel non hoc modo habent: id est, formâ, magnitudine, aliis qualitatibus, quæ in estimatione rerum varie spectantur. Ut, margareta communes satis: sed non tali pondere, canore, orbe. Idem in animalibus, aliisq.

105. VOLVPTATI FVTVRVM.] Nam, ut Plautus, nullum beneficium
Esse duco id, quod, quo facias, non placet.

Z 3

CAP.

studiis ac litteris dedito retia. Æquè ex contrario circumspiciemus, ne dum grata mit- A
tere volumus, suum cuique morbum exprobratura mittamus: sicut ebrioso vina, &
valetudinario medicamenta. Maledictum enim incipit esse, non munus, in quo vitium
accipientis agnoscitur. Si arbitrium dandi penes nos est, præcipue mansura quæ-
remus, vt quæm minimè mortale munus sit. Pauci enim sunt tam grati, vt quod acce-
perint, etiam si non vident, cogitent. Ingratis quoque memoria cum ipso munere in-
currit: vbi ante oculos est, & obliuisci sui non sinit. sed auctorem suum ingerit & in-
culcat. Eò quidem magis duratura quæramus, quia numquam admonere debeimus:
ipsæ res euanescentem memoriam excitant. Libentiū donabo¹⁰⁶ argentum factum,
quæm signatum: libentiū statuas, quæm vestem, & quod usus breuis deterat. Apud
paucos post rem manet gratia: plures sunt, apud quos non diutiū in animo sunt dona-
ta, quæm in usu. Ergo si fieri potest, consumi munus meum nolo: exstet, hæreat amico
meo, & conuiuat. Nemo tam stultus est, vt monendus sit, ne cui gladiatores aut¹⁰⁷ ve-
nationem iam munere edito mittat, & vestimenta æstiua brumā, hiberna¹⁰⁸ solstitio. B
Sit in beneficio sensis communis, tempus, locum, personas obseruet: quia¹⁰⁹ momen-
tis quædam grata & ingrata sunt. Quanto acceptius est, si id damus, quod quis non ha-
bet, quæm cuius copiā abundat? quod diu quærit, nec inuenit, quæm quod ubique vi-
surus est? Munera non tam pretiosa, quæm rara & exquisita sint, quæ etiam apud diui-
tem suilocus faciant: sicut gregalia quoque poma, etiam post paucos dies itura in fa-
stidium, delectant, si prouenere maturiū. Illa quoque non erunt sine honore, quæ aut
xiii. nemo illis aliis dedit, aut nos nulli alij. Alexandrō Macedoni, cùm victor Orien-
tis, animos supra humana tolleret,¹¹⁰ Corinthij per legatos gratulati sunt, & ciuitate
illum suā donauerunt. Cùm risisset Alexander hoc officij genus, unus ex legatis: Nulli,
inquit, ciuitatem & unquam dedimus alij, quæm tibi & Herculi. Libens accepit delatum ho-
norem, & legatos in uitatione aliaque humanitate prosecutus, cogitauit, non qui sibi
ciuitatem darent, sed cui dedissent. Et homo gloriæ deditus, cuius nec naturam nec
modum nouerat,¹¹¹ Herculis Liberique vestigia sequens, ac ne ibi quidem resistens C
vbi illa defecerant, ad socium honoris sui respexit à dantibus: tamquam cælum, quod
mente vanissimā complectebatur, teneret, quia Herculi æquabatur. Quid enim illi si-
mle habebat vaſanus adolescens, cui pro virtute erat felix temeritas? Hercules nihil si-
bi vicit: otbeam terrarum transiuit, non concupiscendo, sed vindicando. Quid vince-
ret malorum hostis, bonorum vindex, terrarum marisque pacator? At hic¹¹² à pue-
ritiā latro, gentiumque vastator,¹¹³ tam hostium pernicies, quæm amicorum, qui
summum bonum duceret, terrori esse cunctis mortalibus; oblitus, non ferocissima tan-
tum, sed ignauissima quoque animalia¹¹⁴ timeri, ob virus malum. Ad proposi-
tum

CAP. XII. 106. ARGENTVM FACTVM.] In
vasis, statuis, ornamentis: quod manet. At Signa-
tum, in Pecuniā, dissipatur & abit.

107. VENATIONEM.] Ipsas feras accipe, ve-
natu captas, & venatui item (Romanum illum dico)
aptas. Liuius lib. x x v. Dux Philomenes erat,
cum solito captæ venationis onere: id est, cum a-
pro, vt Polybius: grandi bestiā, vt mox ipse Liuius.
Spartianus in Hadriano: Venationem semper cum
amicis participauit. Frontinus 111. Straag. Ve-
nationi quoque (ita lege) & pecoribus quidam in-
fuerunt litteras. Sidonius lib. i v. Venatu vtitur,
nec vtitur venatione. Glosse Iuuinalis:
festinat ad illam,

Quam primam rupto prædam gustauerit ouo:
id est, inquit, ad venationem unde nutrita est.
Gallorum idiotismus idem habet.

108. SOLSTITIO.] Aestuum accipe. vt ferè ve-
teres, quoties Brumale non adiiciebant.

109. MOMENTIS QUÆDAM.] Temporum aut
occasione. Valerius: Dono autem ipsi gratiam
magnitudo quidem sua, sed efficaciorē aliquanto conciliat.

CAP. XIII. 110. CORINTHII.] In Plutar-
cho, Megarenses id fecisse leguntur.

111. HERCULIS.] Idem infrā v i. cap. i i i.
Alexander, quem per Liberi Herculisque vesti-
gia felix temeritas egit: sed per prioris illius magis.
Vide Senecam patrem Suasoriā i.

112. A PVERITIA.] Ab anno x vi. scri-
bunt militiae & imperii à patre admotum: si tamen
ea Pueritia.

113. TAM HOSTIVM.] Sensus & usus vo-
lebant, tam amicorum quæm hostium: sed eame
tathesis nescio quomodo crebra, & pæne assidua, no-
stro est. Exempla in Fabro i. Semestr.

114. TIMERI OB VIRVS.] Idem de Irā, ii.
cap.

A tum nūnc reuertamur. Beneficiū quod¹¹⁵ quibuslibet datur, nulli gratum est. Nemo se¹¹⁶ stabularij aut cauponis hospitem iudicat, nec contiuām¹¹⁷ dantis epulum, vbi dici potest: *Quid enim in me contulit?* Nempe hoc quod in illum, & vix bene notum sibi, & in illum etiam mimicum ac turpissimum hominem. Numquid enim me dignum iudicauit?¹¹⁸ morbo suo morem gessit. Quod voles gratuī esse, ratiū effice: quis patitur sibi¹¹⁹ imputari vulgaria? Nemo hæc ita interpretetur, tamen quam reducam liberalitatem, & frænis arctioribus reprimam. Illa verò, in quantum libet, exeat: sed eat, non erret. Licet ita largiri, vt vñusquisque etiam si cum multis accepit, in populo se esse non putet. nemo non habeat aliquam familiarem notam, per quam¹²⁰ speret se propriū admissum. Dicat, Accepi idem quod ille, sed vltro. Accepi quod ille: sed ego intra breue tempus, cùm ille diu meruisset. Sunt, qui idem habeant: sed non eisdem verbis datum, non cādem comitate tribuentis. Ille accepit, cùm rogasset: ego, cùm rogarer. Ille accepit: sed facile redditurus, sed cuius senectus & liberorum orbitas magna promittebat: mihi plus dedit, quamvis idem dederit, quia sine spe recipiendi dedit.
B¹²¹ Quemadmodum meretrix ita inter multos se diuidit, vt nemo non aliquod signum familiaris animi ferat: ita qui beneficia sua amabilia vult esse, excogitet, quomodo & multi obligentur, & tamen singuli habeant aliquid, quo se ceteris præferant. Ego verò beneficiis non obiiciam moras: quæ quò plura maioraque fuerint, plus afferent laudis. Adsit tamen iudicium. neque enim cordi esse cuiquam possunt, forte ac temere data. Quare si quis existimat nos, cùm ista præcipimus, benignitatis fines¹²² introfus referre, & illi minus laxum limitem aperire, nā perperam monitiones nostras exaudit. Quam enim virtutem magis veneramur? cui magis stimulos addimus? quibūsve tam conuenit hæc adhortatio,¹²³ quam nobis, societatem humani generis fancientibus?

Quid ergo est? cùm sit nulla honesta vis animi, etiam si à rectâ voluntate incepit, nisi **xv.** quam virtutem modis fecit, voto liberalitatem¹²⁴ nepotari. Tunc iuuat accepisse beneficium, &¹²⁵ supinis quidem manibus, vbi illud ratio ad dignos perducit: non

C

cap. x 1. Nec hoc sapientis dici velim, quod feræ quoque telum est, timeri.

CAP. XIV. 115. Q VI BVS LIBET DATVR.] Cicero 11. *De offic.* Multi multa faciunt, temeritate quadam, sine iudicio vel modo, in omnes; vel repentinō quodam impetu animi, quasi vento, incitati quæ beneficia æquè magna habenda non sunt, atque ea quæ iudicio, consideratè, constanterque delata sunt. *Adde finem huiusc Capitis.*

116. STABVLARII.] *Diversoris, ταῦδοχεως, vt Glossæ explicant.* Qui enim viantes ipsos, atque animalia eorum excipit, quia ibi stant & manent, Stabularius. *Ipse locus, Stabulum.* Apuleius: Pretio mansionis stabulario persoluto. Fetus: Profetas, meretrices Plautus appellat, quod ante stabula sedeant: nempe hæc diversoria & cauponas, quod etiam hodie. Inde & Prostibula: nec ad pecuaria stabula referas.

117. D ANTIS EPVLVM.] Nempe publicum, nam in priuato aliud est, & obligamur.

118. MORBO SVO.] Neque olim, neque nunc probo, quidquid me vellicent. At enim Morbus vitium est, & inueteratus affectus, Stoicā lingua. Scimus, & aliud me doceant: sed quid hic de vitio, sodes, nisi si mores legesq; in vitio? Nam iis obtemperabant, qui' epulum in Capitolio, vel in foro & publico dabant. Itaque inclinabam legere, neque muto, moribus morem gessit. Tamen quisque pro se: præimus, non trahimus.

119. IMPVTARI VVLGARIA?] Abest, vulgaria libris: neque ego desiderem.

120. SPERET SE.] Putet, opinetur: vt sapientius sequentisq; anni scriptores.

121. QVEMADMODVM MERETRIX.] Pulchre. & sunt hec ab Ennio, aut fallor. Ille quidem eadem:

— quasi in choro pilâ
Ludens, datatim dat se & communem facit.
Alium tenet, alij annutat, alij manus
Est occupata, at alij peruerlit pedem.
Alij dat anulum, * spectaculum: labris
Alium inuocat; cum alio cantat; attamen
Alij dat digito litteras.
Scitè, nec potest suprà.

* Ita repete-
ri in v. cod.
vulgè, ex-
spectadum
à labris.

122. INTRORSVS REFERRE.] Et quod sequitur, arctare ac minuere.

123. QVAM NOBIS.] Stoicis. nam Epicurei diuellebant, ad sua priuatim commoda quidque referentes.

CAP. X V. 124. NEPOTARI.] Nepotes imitari, profundere, dilapidare. Tertullianus: Aristippus in purpurâ nepotatur. Inde & Nepotatus, ipsa actio, Suetonio & Plinio.

125. SVPINIS QVIDEM.] Expansis, promptisque.

quod quilibet casus & consilij indigens impetus defert: quod ostentare libet, &¹²⁶ inscribere sibi. Beneficia tu vocas, quorum auctorem fateri pudet? At illa quanto gratiora sunt, quantoque in partem interiorem animi numquam exitura descendunt: cum delectant, cogitantem magis à quo, quam quid acceperis?¹²⁷ Crispus Passienus solebat dicere, quorumdam se iudicium malle, quam beneficium: quorumdam beneficium malle, quam iudicium. & subiiciebat exempla: Malo, aiebat,¹²⁸ dini Augusti iudicium: malo¹²⁹ Claudij beneficium. Ego vero nullius puto expetendum esse beneficium, cuius vile iudicium est. Quid ergo? Non erat accipiendum à Claudio quod dabatur? erat: sed¹³⁰ sicut à Fortunâ, quam scires statim posse malam fieri. Quid ergo ista inter se mixta diuidimus? Non est beneficium, cui deest pars optima, datum esse iudicio. Alioquin pecunia ingens si non ratione, nec rectâ voluntate donata est, non magis beneficium est, quam thesaurus. Multa sunt autem, quæ oportet accipere,¹³¹ nec debere.

126. INSCRIBERE SIBI.] Se auctorem profiteri.

127. CRISPVS PASSIENVS.] Qui Ne-
roni vitricus, Agrippina alter maritus: amæni in-
genij, orisque disertis. Vide nostra ad XII. Annal.
Tactti.

128. DIVI AVGVSTI.] Consideratis & pru-
denter Principis.

129. CLAVDII.] Fatui & mori.

130. SICVT A FORT.] Id est, sicut eca il-
la Dea indignus dignisque sapè dat, & mox eripit:
ita censere de Claudio licebat, capere, sed mox for-
tasse capiendum.

132. NEC DEBERE.] Nec pro iis obli-
gari.

